Turkish Studies

Volume 14 Issue 7, 2019, p. 3749-3765

DOI: 10.29228/TurkishStudies.39884

ISSN: 1308-2140

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✓ Received/Geliş: 24.11.2019

✓ Accepted/Kabul: 20.12.2019

✍ Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (29.11.2019)-Referee 2 (09.12.2019)

This article was checked by iThenticate.

FRANSIZ RESSAM ALEXANDRE BIDA’NIN RESİMLERİNDE ORYANTALİST ETKİLER*

Eylem GÜZEL**

ÖZ

19. yüzyılda bir bilim dalı olarak gelişen ve Fransızca “Orientalisme” sözcüğünden türetilmiş olan Oryantalizm, başlangıçta Doğu insanının, din, dil ve tarih açısından incelenmesi anlamında kullanılmışsa da, yüzyılın ortalarına doğru Doğu dünyasını konu alan bir resim türünü belirtmek için de kullanılmaya başlanmıştır. İslam ve Doğu kültürlerinden etkilenmiş olan Batılı sanatçılar, ilgi alanlarına giren, genel anlamda ‘Doğu’, özelde ise Osmanlı topraklarına seyahat ederek buralarda gördüklerini kendi bakış açılarıyla resimlerinde yansıtmışlardır. Fransa’da Romantik hareketin içinde yer alan Alexandre Bida da Doğu’ya giden sanatçılar arasında yer almış, gerçekleştirdiği Oryantalist konulu çalışmaları ile döneminden bu yana dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Sanatçı Doğu yolculuğunda Mısır, Yunanistan, Türkiye, Lübnan ve Filistin’e gitmiş ve bu yolculuktan çok sayıda resim çalışmaları ile dönmüştür. Bida’nın resimleri daha çok kentlerin panoramik görüntüleri, mimari yapıları ile kentlerde yaşayan insanların konu edildiği figüratif çalışmalardan oluşmaktadır. Çoğu Oryantalist sanatçı gibi Bida da Osmanlı- Doğu figürlerini yöresel giysi, silah, kumaş ve egzotik objelere ilişkin ayrıntılar ile ve farklı sahneler içinde betimlemiştir. Sanatçı, Doğulu’nun, yani ‘öteki’nin yaşamını yansıtan giyim, dekorasyon ve çeşitli günlük kullanım eşyalarına özellikle önem vermiştir. Diğer Romantik sanatçılarda olduğu gibi Bida için de Doğu, yeni konular ve modeller keşfetmek için bir araç olmuştur. Bu makalede, sanatçının yapmış olduğu litografi, ağaç baskı ve karakalem çalışmalarındaki Oryantalist etkiler üzerinde durulacak ve sanat anlayışındaki sembolizm ele alınacaktır.

* Çalışma, 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi’nde (USOS 2017) (Endülüs 2017) bildiri olarak sunulmuştur. Araştırma konusu genişletilerek ve daha da geliştirilerek yayın olarak hazırlanmıştır.

** Doç. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, E-posta: eyl2@hotmail.com

Anahtar Kelimeler: Alexandre Bida, Gravür, Doğu, Oryantalizm, Oryantalist Resim Sanatı.

ORIENTALIST INFLUENCE ON FRENCH PAINTER ALEXANDRE BIDA'S PAINTINGS

ABSTRACT

Although Orientalism developed as a science branch in the 19th century and derived from the word "Orientalisme" in French was originally used in the meaning of studying the eastern people in terms of religion, language and history, the term was also being used to indicate a painting pattern about the Eastern world towards the middle of the century. Influenced by the Islamic and eastern culture, Western artists have reflected on their own perspective the images they saw here, going to the 'Eastern' territories in general terms and the Ottoman lands in particular. Alexandre Bida, who is in the Romantic Movement in France, was among the artists who went to the East, and has tried to attract attention with his Orientalist studies since his time. The artist went to Egypt, Greece, Turkey, Lebanon and Palestine during his journey to the East, and returned from this journey with numerous paintings. The paintings of Bida mainly consist of the figurative works about panoramic views and architectural structures of the cities and people living in the cities. Like most Orientalist artists, Bida has described the Ottoman-Orient figures in different scenes with details of local clothes, weapons, fabrics and exotic objects. The artist particularly emphasizes the exotic elements and clothing, decoration and various goods for daily use reflecting the life of the Oriental people, in other words, the 'other'. The Orient has become a way to free the imagination and means for discovering new subjects and models for Bida as well as the other Romantic artists. In this article, Orientalist influences on the lithograph, wood and charcoal paintings of the artist will be emphasized and symbolism in his sense of art will be discussed.

STRUCTURED ABSTRACT

Orientalism is perhaps the most decisive way of thinking in the late 18th and 19th centuries shaping the Western-Ottoman relations in terms of the western world. The word "Orientalism" suggested in England in 1799, was derived from the Latin word Orient. The word "Orient" is usually used in the meaning of the Islamic countries in the world being out of the European culture and the "Orientalism" refers to "*Being Oriental, Admiration to Orient, Oriental Sciences, Orientalism*". Orientalism is a name given collectively to the branches of science dealing with history, language and literature of the East. Orientalist refers to the Western scientist researching the history, religion, language, literature, folklore and some other aspects of the Eastern communities. The meaning further expanded after the writings of the French author Théophile Gautier in the mid-19th century and began to be used for a type of painting about the Eastern world.

The common features of the orientalist painters are the subjects

handled by them in their works; and they vary in style. Influenced by the Islamic and eastern culture, these artists have reflected on their own perspective the images they saw here, going to the 'Eastern' territories in general terms and the Ottoman lands in particular. It seems that such trips have brought an important vitality to the artistic environment of the 19th century. Alexandre Bida, who is in the Romantic Movement in France, was among the artists who went to the East, and has tried to attract attention with his Orientalist studies since his time. Alexandre Bida considered to be the painter of the Romantic movement in France has been one of the first artists to go to the East and he has signed successful works in Orientalism. One of the most interesting subjects for the artist has been the general structure of the cities. Especially Cairo was at the center of this interest. The artist describes the city in its panoramic and close-up drawings. Introducing the city as a whole, his panoramic drawings emphasized the decisive position of the monumental buildings in general appearance and the silhouette of the city.

The figure repertoire in the Orientalist drawings by Bida is composed of people of different races and occupations in Egypt. Bida describes the Ottoman-Oriental figures in different scenes with details of local clothes, weapons, fabrics and exotic objects. Different types of people from Egypt and the costumes and characters living in the Egyptian geography are included in these works.

The artist particularly emphasizes the exotic elements and clothing, decoration and various goods for daily use reflecting the life of the Oriental people, in other words, the 'other'. The Orient has become a way to free the imagination and means for discovering new subjects and models for Bida as well as the other Romantic artists. One of the subjects of the artist who mastered on the figure is the dilemma in the social life of the women and women portrayed in the house and in the street. Bida's women often have a secret eroticism. However, this eroticism has been replaced by a dignified expression in some examples, as in the lithograph called *A Women with the Veil*. In the orientalist paintings, women are described in various indoor places such as harem, Turkish bath, captive market, shop, workshop and also in the street. The place in the works of Bida is mostly pushed to the backward and the portrait is more emphasized.

Keywords: Alexandre Bida, Gravure (Engraving), Eastern, Orientalism, Orientalist Painting.

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu ile Batı arasındaki siyasi ve kültürel ilişkiler, İmparatorluğun erken devirlerinden itibaren görülmektedir. Daha geç dönemlerde giderek artan bu ilişkide, her iki uygarlığın kültürel arka planı son derece etkilidir. Bu kültürel yapı içinde, Doğu seyahatleri açısından dönemin iki düşünce ve sanat akımı, Romantizm ve Oryantalizm, ön plana çıkmaktadır. Bu akımların etkisiyle Batı'nın Doğu'yu algılama biçimi değişmiştir (Arslan, 1992:15; Germaner-İnankur, 1989: 11; Renda, 1977:15; Aslanapa, 1993: 276; Yenişehirlioğlu, 1993: 57-63; Üçel Aybet, 2003: 8; Davison, 1993: 35). Romantizm akımında, Doğu'ya ait *Binbirgece Masalları* gibi Arap kökenli masalların Batı dillerine çevrilmesiyle birlikte "Egzotik Doğu" kavramı ortaya çıkmıştır (Arslan Sevin, 2006, 36, Kabbani, 1993: 35). Daha sonra ise, Romantizm'den beslenen

Oryantalizm'in etkisiyle, Doğu, meraklı gezginlerin uğrak yeri haline dönüşmüştür (Behdad, 2006: 37-38).

Oryantalizm, 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılda Batı-Osmanlı ilişkilerinin, Batı dünyası açısından, biçimlenmesinde belki de en belirleyici düşünce tarzıdır. Latince Orient kelimesinden türetilmiş olan "Orientalism" kelimesi, "*Doğululuk, Doğu Beğenisi, Doğu Bilimleri, Şarkiyat*" anlamlarını karşılamaktadır (İnankur, 1993: 1389). Doğu'yu konu edinen ve Doğu hakkında hükümlerde bulunan Oryantalizm (Said, 1989: 15-16), 19. yüzyılın ortalarında Fransız yazar Thèophile Gautier'nin yazıları sonrasında, daha da genişletilerek, Doğu dünyasını konu alan bir resim türü için de kullanılmaya başlanmıştır (İnankur, 1993: 1389; Germaner- İnankur, 2002: 41).

19. yüzyılda Romantizmin yarattığı büyülü Doğu kavramına kapılarak, Oryantalist bir anlayışla hareket eden Batılı gezginler, Osmanlı topraklarını görmek için çok sayıda seyahat düzenlemişlerdir. Bu geziler sonrasında yazılmış olan ve bir kısmı edebi değer taşıyan metinler, Oryantalist resimlerle de desteklenmiştir. Bu dönemde yapılmış olan gravürlerde; Doğu'ya ait belgesel gerçeklikle verilen genel kent görünimleri, mimari yapılar ve gündelik hayattan sahneler yer almaktadır (Arslan Sevin, 2006; Sevim, 2002, C.I.-II.). Ancak konular bununla sınırlı değildir. Batılının egzotik ve erotik duygularını besleyen, daha çok kadın imgesinin başrolde oynadığı harem ve hamam gibi konuların da yoğun olarak işlendiği görülmektedir (Thornton, 1994: Atasoy, 2001: 2-3; Alarslan, 2005: 153-154). Amédée Vignolaya fırçasından çıkmış olan *Dört Şark Güzeli*, Edouard Debat-Ponsan'ın 1883 tarihli *Masaj* adlı eseri, Jean-Auguste-Dominique Ingres'in 1839'da gerçekleştirdiği *Odalık* adlı tablosu ile Jean-Léon Gérôme'un 1880-1885 civarında betimlediği *Mağrip Hamamı* adlı eser, bu tarz resimlerden bazılarıdır (Schick, 2004: 76, 106- 107). Oryantalist resim alanında en fazla eser veren ulus kuşkusuz Fransızlardır. Oryantalist çalışmaları ile dikkatleri çeken başlıca Fransız sanatçılardan biri Eugene Delacroix'dır (Daşçı, 2005: 61-78). Delacroix'nın öğrencisi olan ve bu makalenin konusunu teşkil eden Alexandre Bida, Oryantalist çalışmaları ile dikkatleri bir diğer Fransız asıllı ressamdır.

I. Fransız Ressam Alexandre Bida'nın Resimlerinde Oryantalist Etkiler

19. yüzyılda Fransız Oryantalist ressamlarından biri olan Alexandre Bida (1813-1895), 1813 tarihinde Fransa'nın Toulouse şehrinde dünyaya gelmiştir. Dönemin en tanınmış oryantalist ressamlarından Eugene Delacroix'nın öğrencisi olan sanatçı, genç yaşlarında Mısır, Yunanistan, Türkiye, Lübnan ve Filistin'i kapsayan Ortadoğu'ya seyahatlerde bulunmuştur (Foto. 1).

Foto.1. Henry Regnault, Fransız Ressam Alexandre Bida'nın Portresi
(<http://inspirationalartworks.blogspot.com.tr/2010/08/henri-regnault.html> Erişim Tarihi: 21.09.2017)

Sanatçı katıldığı bu seyahatler sırasında yapmış olduğu resimlerini, 1847 ve 1894 yılları arasında çeşitli zamanlarda Paris'te sergilemiştir. Sanatçının Doğu yolculuğunu konu eden gravürlerinin çoğu Mısır'la ilgilidir. Bu seyahatte gerçekleştirdiği çalışmaların 25 adedi, Lemerrier tarafından 1851'de Paris'te basılan *Souvenirs d'Égypte* başlıklı eserde litografi olarak yer almıştır (Foto. 2). Resimlerin konularını; Mısır'daki kentlerin panoramik görüntüleri, mimari yapıları ve çeşitli insan tipleri oluşturmaktadır. Litografilerden bir kısmı sanatçının tek başına yaptığı desenlerden hazırlanmıştır, bazıları da kendisi gibi Fransız olan E. Barbot ile beraber yaptığı çalışmalardır (Boles, 2011; (<https://collections.vam.ac.uk/item/O516095/souvenirs-degypte-print-bida-alexandre> Erişim Tarihi: 13.09.2017).

Foto. 2. *Souvenirs d'Égypte par Alex. Bida et E. Barbot (Lemerrier; Paris; 1851)*¹

Pek çok Oryantalist ressam gibi Bida için de Osmanlı İmparatorluğu coğrafyası ve halkı güçlü bir ilham kaynağı olmuştur. Özellikle Mısır coğrafyası ve insanları bu ilginin merkezi konumundadır. Sanatçının üzerinde durduğu konuların başında Nil deltasının akış yönü ile belirlenen ve Aşağı Mısır ve Yukarı Mısır olarak ayrılan bölgeler gelmektedir. Prosper Barbot ile beraber yaptığı *Yukarı Mısır* adlı litografi, bu çalışmalarından biridir (Foto. 3). Nil Nehri'nden bakılarak yapılan bu resimde, nehir ile Aşağı ve Yukarı Mısır olarak ayrılan bölgelerin nehre konumlanışı görselleştirilmiştir. Merkezde insanlarla dolu büyük bir kayık bulunmaktadır. Bunun gerisinde evler ve yapılar, genel hatlarıyla ayrıntıya girilmeden ele alınmıştır. Minare ayrıntısına yer verilerek kentin Müslüman kimliğine de dikkat çekilmektedir.

¹ Kitabın dijital versiyonuna buradan ulaşabilirsiniz:

<http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/dgkeysearchresult.cfm?num=0&word=Bida%2C%20Alexandre&s>
<https://digitalcollections.nypl.org/collections/souvenirs-degypte/#/?tab=about>

Foto. 3. Alexandre Bida –Prosper Barbot, *Yukarı Mısır (Upper Egypt)* (Bida-Barbot, 1851)

Bida'nın Mısır seyahatinde en fazla üzerinde durduğu kent hiç kuşkusuz Kahire'dir. Memlük kültürünü temsil eden kent, bünyesinde Fatimî ve Eyyubî geleneklerini barındırmaktadır. 16. yüzyıla yayılan bir dizi siyasi dalgalanmalar sonucu, Osmanlı'nın çekim alanına giren Kahire, çok zengin bir kültüre sahiptir. İslam şemsiyesi altındaki bu kültür, şehir hayatından mimariye, toplumsal törelerden aile bağlarıyla güçlendirilmiş hanedan yönetimlerine kadar çok zengin bir mirasın yaşanmış ifadesidir (Raymond, 1999, 7). Bu zengin miras Fransız gezgin-ressam Bida'nın da ilgisini çekmiş ve bu ilgi de onu kentle ilgili çok sayıda resim çalışmasına yöneltmiştir. Bunlardan biri olan *Kale Caddesi* adlı çalışmada, Kahire'nin tarihsel kimliğinin yapı taşlarından birini oluşturan Fatimî ve Memlük dönemi eserlerinin yoğun olduğu Kasaba Caddesi resmedilmiştir (Foto. 4). Sanatçı, resimde, pencereleri kafeslerle dışa kapalı iki ya da üç katlı evlere, anıtsal camilere ve üst kısımları yıkık kemerli yapılara yer verilmiştir. Ayrıca sokağın sosyal yaşantısını da çalışmaya eklemeyi ihmal etmemiştir. Litografide, cadde üzerinde hareket halinde ya da duvarlara yaslanmış sarıklı ve kaftanlı figürlere de yer verilmiştir.

Foto. 4. Alexandre Bida –Prosper Barbot, *Kale Caddesi, Citadel Street* (Bida-Barbot, 1851)

Bida'nın üzerinde durduğu önemli konulardan bir diğeri de Kahire'deki dinî yapılardır. Kentin Müslüman kimliğine vurgu yapan sanatçı için camiler, üzerinde özellikle durulan yapı grubudur. Kentteki Aksungur veya Mavi Cami olarak da bilinen İbrahim Ağa Camii'nin² konu edildiği *İbrahim Ağa Camii* adlı litografi, bu tür çalışmalarından biridir (Foto. 5). Bâb Zuveyle ile Kale arasında bulunan (Raymond, 1999, 99) ve bir Memlûk eseri olan yapı, Osmanlılar döneminde onarım ve eklemelerle zenginleştirilmiştir (Bayhan, 1997, 381). Gravürde anıtsal ve görkemli mimarisiyle İbrahim Paşa Camii; tüm cepheyi dolduran pencereleri, Memluk etkili palmet ve rumi süslemeli kubbesi ve silindirik gövdeli minaresiyle gösterilmiştir (Bayhan, 2014, 102). Yapı, bulunduğu cadde üzerindeki çıkmalı ve cumbalı evler ve diğer camilerle, ayrıca günlük işlerini yapan hareket halindeki insanlarla birlikte verilmiştir.

²Aksungur Camii, 1346-47 yıllarında Mısır'ın Kahire şehrinde inşa edilmiş bir Türk Memlûk dönemi camisidir. (Ahmet Ali Bayhan, "Mısır'da Memluk Sanatı", <http://www.altayli.net/misirda-memluk-sanati.html> Erişim Tarihi: 13.09.2017); İlk yapı Emir Aksungur el- Nasırî tarafından 1347 senesinde yaptırılmıştır. Daha sonraki dönemlerde çeşitli eklemeler yapılarak günümüze ulaşmıştır. Osmanlı döneminde, 17. Yüzyılda, Müstahfizan İbrahim Ağa tarafından çok kapsamlı bir restorasyondan geçirilmiştir, bu nedenle camiye İbrahim Ağa Camii de denir. Cami, ona özelliğini veren mavi çinilerini de 1652 yılındaki bu restorasyon sırasında kazanmıştır, bu özelliğinden dolayı Mavi Cami olarak da bilinir (Bayhan, 1997, 380)

Foto. 5. Alexandre Bida -Prosper Barbot, *İbrahim Ağa Camii (Mosque of Ibrahim-Aga)* (Bida-Barbot,1851)

Gezginin Kahire’de ilgisini çeken diğer bir yapı grubu, kale yapılarının bir parçası olan kentlere giriş kapılarıdır. Bunlar arasında Bâb-En-Nasr adlı yapı, sanatçının aynı adlı bir resminde karşımıza çıkar. Masif iki adet kare gövdeli kule şeklindeki Bâb-En-Nasr kapısının ön kısmında, deve ve yükleriyle birlikte bir kervana yer verilmiştir (Foto. 6).

Foto. 6. Alexandre Bida, *Bâb-En-Nasr (Victory's Gate)* (Bida-Barbot, 1851)

Bida'nın Mısır seyahatlerinde gerçekleştirdiği resimlerde üzerinde en fazla durduğu konu, hiç kuşkusuz, bu topraklarda yaşayan insanlardır ve eserlerinin önemli bölümünü bu tür çalışmalar oluşturmaktadır. Bölgedeki insan tipleri, gelenekleri ve kostümleri, eserlerine büyük bir çeşitlilik içinde yansımıştır. Sanatçı bu resimleri, Paris'teki rahat koltuğunda değil, bizzat yapmış olduğu gezi esnasındaki gözlemlerine dayanarak gerçekleştirmiştir. Bu gözlemler kâğıda, bazen yerel bir gelenek, bazen bir kostüm, bazen de Doğu insanının günlük yaşamından bir kesit olarak yansımıştır.

Bida, Mısır'da karşılaştığı farklı cinsiyetleri ve insan tiplerini büyük bir itinayla çalışmıştır. *Kahireli Leydi*, *Kahire'deki Bir Fellâh Kadın* ve *Dansçı Kız* gibi litografilerin ana kahramanı kadınlardır. *Bir Kıpti Yazar*, *Arnavut*, *Hicaz'dan bir Arap*, *Seyis* isimli litografilerinde olduğu gibi, erkekler, farklı sınıf ve meslek gruplarından seçilmiştir. Bu resimler, o dönemde Mısır'da yaşayan insan tiplerini ve meslekleri yansıması açısından da önemlidir (Boles, 2011).

Arnavut isimli litografide, Mısır'ın da dâhil olduğu Osmanlı İmparatorluğu topraklarında asker olarak görev yapan bir Arnavut'a yer verilmiştir (Foto. 7) (Boles, 2011; Es- Seyid Mahmud, 1990, 64-66, 100-101). Bu tür resimlerde giysilerin üzerindeki ayrıntılar son derece özenli olup resim adeta yerel giysilerin sergilendiği bir ayna gibidir.

Foto. 7. Alexandre Bida, *Arnavut*, (*Arnaout -Albanais*) (Bida-Barbot, 1851)

Bida'nın figüratif çalışmalarının çoğunda, 19. yüzyıl Mısır'ının heterojen demografik yapısını oluşturan Kıpti, Magripli, Arap, Rum, Yahudi ve Frenkler (Bayhan, 1997: 11) gözler önüne serilmektedir. Sanatçı *Hicazlı Bir Arap* adlı litografide yerel kıyafetleri içinde elinde asasıyla bir Arap figürünü yansıtır (Foto. 8). Mısır'da yaşayan Araplar, sık sık, Hz. Muhammed ailesinin

soyundan geldiklerini iddia ederler ve *Ashraf*, yani *saygıdeğer*, *onurlu* olarak adlandırılırlar (Boles, 2011).

Foto. 8. Alexandre Bida, *Hicazlı Bir Arap*, (*An Arab of the Hedjaz*) (Bida-Barbot, 1851)

Kıpti Kâtip adlı litografide; ince ve zeki ifadeli yüzü, uzun boyu, koyu renkli türbanı ile resmedilmiş olan bir Kıpti canlandırılmıştır (Foto. 9) (Boles, 2011). Kelimenin farklı etimolojik ve terminolojik anlamları bulunmakla birlikte, Mısırlı Hristiyan bir halk olup, Batı Hristiyan dünyası onları, dini ve milli kimliklerini bir arada temsil eden “Kıpti” kelimesiyle adlandırmış, Müslümanlar da Mısır’ı fethettikleri zaman burayı *Daru’l-Kıpf* (Kiptiler Yurdu) olarak tanıtmışlardır (Erdem, 1997: 143-144; Darkot, 1979: 217).

Foto. 9. Alexandre Bida, *Kıpti Kâtip* (*A Coptic writer*) (Bida-Barbot, 1851)

Oryantalist ressamların figürlü kompozisyonları arasında, başrollerinde Doğulu kadınların yer aldığı harem ve hamam sahneleri sıklıkla işlenen konulardır. Sanatçıların vazgeçemediği ve temelinde hayali pek çok unsuru barındıran bu Doğulu kadınlara Bida'nın resimlerinde de sıklıkla rastlanmaktadır. Albüm olarak tasarlanmış olan bu çalışmalarda, özellikle eğlence sahneleri dikkat çekmektedir. *Dans Eden Kız (Almah)* adlı eserde, cariyeler arasında dans ederek harem kadınlarını eğlendirmek üzere eğitilmiş dansçı kız, yani "Almah"'ı konu etmiştir (Foto. 10). Cepkeni, beli kuşaklı bol paçalı şalvarı, çiçeklerle süslü yemenisi, uzun saçları ve kıvrak bedeniyle, figürde, ustaca verilen bir erotizm hissedilmektedir.

Foto. 10. Alexandre Bida, *Dans Eden Kız (Almah)*, *A Dancing Girl (Almeh)* (Bida-Barbot, 1851)

Sanatçının Doğulu kadın konusunu işlediği bir diğer çalışması, *Darbuka Çalan Kız* adlı litografidir (Foto. 11). Erotik ve egzotik yansımaları olan resimde cepkeni, beli kuşaklı bol paçalı şalvarı ve kenarına tutturduğu çiçekli yemenisi olan bir genç kız, darbuka çalarken resmedilmiştir.

Foto. 11. Alexandre Bida, *Darbuka Çalan Kız*, *(A Girl Performing on the Tarabouqa)* (Bida-Barbot, 1851)

Bida, yalnızca iç mekânlarda eğlenen kadınları değil sokaktaki Doğulu kadını da resimlemiştir. Sanatçı, dışarıdaki kadını ferace ve yaşmaklı göstererek, Osmanlı toplumunda kadının içeride ve dışarıda tamamen farklı olan görünümündeki karşıtlığı vurgulamıştır. Duvarların ve kapalı kapıların gerisinde son derece rahat ve göz alıcı giysiler içindeki kadınlar, sokakta geleneksel kurallara uygun biçimde feraceli olarak resimlenmiştir. Bu ikilik, kadınların davranışlarında da görülmektedir.

Sanatçının *Yaşmaklı/Peçeli Kadın* adlı resminde boyu ayak bileklerine kadar uzanan düz ve bol kesimli feraceli bir kadın yer almaktadır. Kadın elinde kapaklı bir sahn tutmaktadır (Foto. 12).

Foto. 12. Alexandre Bida, *Yaşmaklı/Peçeli Kadın*, (A Women with the Veil) (Bida-Barbot, 1851)

Bida'nın kadın ve erkek figürlerini bir arada kullandığı çalışmaları da bulunmaktadır. *Kör Müzisyenler* adlı litografide Kahire sokaklarında biri kadın diğeri erkek iki müzisyen görülür. Erkek lir, kadın ise def çalmaktadır (Foto. 13).

Foto. 13. Alexandre Bida, *Kör Müzisyenler* (The Blind Musicians)

(<http://collections.vam.ac.uk/item/O139771/an-albanian-and-a-nubian-drawing-bida-alexandre/>)

Erişim Tarihi: 13.09.2017)

Alexandre Bida'nın, Doğu'ya seyahat eden pek çok sanatçı gibi, özellikle Filistin gezisinin izlenimlerini yansıtan çalışmaları da mevcuttur. Bu resimleri, Louisa T. Cragin tarafından yazılmış olan 1816 tarihli *Pictures in Palestine, the story of Jesus, a book for the home* adlı eserde yer almaktadır. Yahudilerle ilgili ağaç baskıları özellikle dikkat çekicidir. Kitapta yer alan ağaç baskılarından birinde, konu olarak bir Yahudi'nin başına taktığı sarığı işlemiştir. *Doğu Türbanı*, *Yahudi* adlı eserde sakallı ve sarıklı bu Yahudi, tipik bir Doğuludur (Foto. 14). Bida, hayli ilgisini çeken Doğulu erkeklerin baş sarma biçimlerini *Doğu Türbanı* gibi başka çalışmalarında da konu kullanmıştır (Foto. 15).

Foto. 14. Alexandre Bida, *Doğu Türbanı, Yahudi*, (*Eastern Turban, Jewish*) (Cragin, 1886, 75; <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e1-2618-a3d9-e040-e00a18064a99> Erişim Tarihi: 13.09.2017)

Foto. 15. Alexandre Bida, *Doğu Türbanı (Eastern Turban)*

(<http://www.artnet.com/artists/alexandre-bida/oriental-en-turban>
13.09.2017)

Erişim

Tarihi:

Bida, Mısır'da kaldığı süre içinde çok sayıda karakalem desen de gerçekleştirmiştir. Bunların içinde en dikkat çekenlerden biri, namazı ele aldığı çalışmasıdır. İslam dininin en önemli ibadetlerinden olan namazın, ressam tarafından ayrıntılı olarak gözlemlendiği anlaşılmaktadır (Foto. 18).

Foto. 16. Alexandre Bida, *Doğulu Bir Kişinin Dua Etmesi, (Namaz)*

(<http://www.artnet.com/artists/alexandre-bida/past-auction-results>
13.09.2017)

Erişim

Tarihi:

SONUÇ

19. yüzyılda Avrupa'da görülen Oryantalizm akımı, İslam mimarlığı ve sanatının yoğun olarak görüldüğü kentlere yapılan gezilerle ileri bir boyuta ulaşmıştır. Bu gezilerdeki gözlemlerin

yer aldığı seyahatname ve bunları süsleyen gravürler, Avrupa'da, yüzyıllardır İslam kültürüne karşı duyulan merak ve ilgiyi arttırmıştır.

19. yüzyılda Oryantalizmin etkisiyle, Batılı gezgin ve sanatçıların ilgi odağı, Kuzey Afrika ve o dönemde Osmanlı İmparatorluğu'na ait Ortadoğu topraklarıdır. Gezgin yazarların ve ressamların ziyaret ettikleri, anılarında ve tablolarında betimledikleri yerlerin başında İstanbul, Kahire, Kudüs, Şam, Beyrut gibi Osmanlı İmparatorluğunun büyük kentleri gelmektedir. Bu kentlere gelen sanatçılar, gerçekleştirdikleri resimlerle, İslam dünyasını Batıya görsel yolla tanıtmıştır. Fransa'da Romantik hareketin ressamı olarak kabul edilen Alexandere Bida da gerçekleştirmiş olduğu Oryantalist konulu çalışmalarla dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır.

Sanatçının Doğu seyahatinde en fazla ilgisini çeken konulardan biri kentlerin genel yapısı olmuştur. Özellikle Kahire bu ilginin merkezi durumundadır. Sanatçı, kenti panoramik ve yakın plan resimlerinde konu etmiştir (Foto. 4). Panoramik çalışmaları, kenti bir bütün olarak tanıtmaya yönelik, anıtsal yapıların kentin genel görünümü ve silüetindeki belirleyici konumunu vurgulayan resimlerdir. Yakın plan çalışmalarında ise, *İbrahim Ağa Camii* adlı resminde olduğu gibi, yapıyı içinde yer aldığı ortamda, çevresindeki gündelik yaşamla ilişki içinde göstermeyi tercih etmiştir (Foto 5). Sanatçı, mimari betimlemelerinde sıvası dökülmüş duvarlardan kırık çinilerine kadar hemen her ayrıntı ince bir işçilikle yansıtmıştır.

Romantik sanatçı Bida'nın resimlerinde, Mısır'a ait farklı insan tipleri ile Mısır coğrafyasında yaşayan karakter ve kostümlere yer verilmiştir. Sanatçı, Osmanlı- Doğu figürlerini yöresel giysi, silah ve egzotik objelere ilişkin ayrıntıları ile farklı sahneler içinde betimlemiştir. Oryantalist bir yaklaşım sergilediği figürlü kompozisyonlarında, özellikle farklı erkek kostümleri gerçekçi bir anlayışta verilmiştir. Konu olan modellerin yansıtılmasında gerçekçiliğin yanında egzotik bir havayla verilen figürler de yer almaktadır. Figür konusunda ustalaşan sanatçının konularından biri de ev içinde ve sokakta canlandığı kadınlar ve kadınların toplumsal yaşamdaki ikilemidir. Bida'nın kadınları çoğunlukla gizli bir erotizm taşırlar. Ancak *Yaşmaklı/Peçeli Kadın* örneğinde olduğu gibi bazı örneklerde bu erotizm yerini ağırbaşlı bir ifadeye bırakmıştır (Foto. 14). Oryantalist resimlerde kadın haremde, hamamda, esir pazarında, dükkân ve atölye gibi çeşitli kapalı mekânlar ile sokakta karşımıza çıkmaktadır. Bida'nın eserlerinde ise mekân çoğunlukla geri plana itilmiş daha çok portre vurgulanmıştır.

Bida'nın ilgisini çeken diğer bir konu da Doğulu insanların ibadet biçimleridir. Büyük bir dikkatle gözlemlediği ibadet anını titizlikle yansıtmaya çabası dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

- Alarslan Burcu (2005), "Türk İmajının Görsel Yansımaları", *Dünyada Türk İmgesi*, İstanbul, 129-162.
- Arslan Necla (1992), *Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. Yüzyıl Sonu ve 19. Yüzyıl)*, İstanbul.
- (Sevin) (2006), *Gravürlerde Yaşayan Osmanlı*, Ankara.
- Aslanapa Oktay (1993), *Türk Sanatı*, İstanbul.
- Atasoy Nurhan (2001), *Harem*, İstanbul.
- Bayhan Ahmet Ali (1997), Mısır'da Osmanlı Devri Mimarisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Sanat Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van.

- (2014), “Ferdinand Arnodin'in Cisir-İ Hamîdî Ve Çevre Yolu Projesi'ndeki Oryantalist Unsurlar Üzerine Değerlendirmeler”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/10 Fall 2014, p. 97-114, Ankara-Turkey.
- Behdad Ali (2006), *Kolonyal Çözülme Çağında Oryantalizm*, (Çev. Sibel Erduman - Berkay Ersöz), İstanbul.
- Bida Alexandre - BARBOT Prosper (1851), *Souvenirs d’Egypte*, Paris: Impr. Lemerrier.
- Cragin Louisa T. (1886), *Pictures in Palestine, the story of Jesus, a book for the home*, New York : Fords, Howard Hulbert.
- Daşçı Semra (2005), “Delacroix’ın Fırçasından Osmanlılar”, *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı/ Number: XIV-1 Nisan/ April, 61-78.
- Davison Roderic H. (1993), “Türkiye’nin Batı’daki Tarihî İmajı”, (Çev. Bilge Criss), *Tarih ve Toplum*, S. 109, İstanbul, 34-38.
- Darkot Besim (1979), “Mısır”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul, 217-219.
- Erdem Mustafa (1997), “Kıpti Kilisesi Üzerine Bir Araştırma”, *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.36, Ankara, 143-178.
- Germaner Semra, İnankur Zeynep (1989), *Oryantalizm ve Türkiye*, İstanbul.
- (2002), *Oryantalistlerin İstanbulu*, İstanbul.
- İnankur, Zeynep (1993), “Oryantalizm”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. III, İstanbul, 1389-1391.
- Kabbani Rana (1993), *Avrupa’nın Doğu İmajı*, (Çev. Serpil Tuncer), İstanbul.
- Raymond André (1999), *Yeniçerilerin Kahiresi, Abdurrahman Kethüda Zamanında Bir Osmanlı Kentinin Yükselişi*, (Çev. Alp Tümerterkin), İstanbul.
- Renda Günsel (1977), *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700–1850*, Ankara.
- Said Edward W. (1989), *Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Yolu*, (Çev. Selahattin Ayaz), İstanbul.
- Schick İrvin Cemil (2004), *Çerkes Güzeli Bir Şarkiyatçı İmgenin Serüveni*, (Çev. Ayşen Anadol), İstanbul.
- Sevim Mustafa (Haz) (2002), *Gravürlerle Türkiye, Giysiler Portreler*, C. I. II., Ankara.
- Seyid Muhammed Es- Seyid Mahmud (1990), *XVI. Asırda Mısır Eyaleti*, İstanbul.
- Thornton Lynne (1994), *The Orientalists Painter- Travellers*, Paris.
- Üçel - Aybet Gülgün (2002), “Barok Devrinde İngiltere’de Türk Kültürü”, *Türkler*, C. XI, Ankara, 934-943.
- Yenişehirlioğlu Filiz (1993), “Sanatta Osmanlı İmparatorluğu Fransa Etkileşimi” *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu*, (17-18 Aralık 1992), İstanbul, 57–60.

İnternet Kaynakları:

- Bayhan, Ahmet Ali “Mısır’da Memluk Sanatı”, <http://www.altayli.net/misirda-memluk-sanati.html> (Erişim Tarihi: 13.09.2017)
- Boles Discorus “How they saw the copts the French painter Alexandre Bida the coptic writer in 1851and the discriminatory attire”/ <https://copticliterature.wordpress.com/2011/12/28/how->

-
- they-saw-the-copts-the-french-painter-alexandre-bida-the-coptic-writer-in-1851-and-the-discriminatory-attire/ (Erişim Tarihi: 13.09.2017).
- <https://collections.vam.ac.uk/item/O516095/souvenirs-degypte-print-bida-alexandre> (Erişim Tarihi: 13.09.2017).
- (<http://inspirationalartworks.blogspot.com.tr/2010/08/henri-regnault.html>) (Erişim Tarihi: 21.09.2017)
- <http://collections.vam.ac.uk/item/O139771/an-albanian-and-a-nubian-drawing-bida-alexandre/> (Erişim Tarihi: 13.09.2017)
- <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e1-2618-a3d9-e040-e00a18064a99> (Erişim Tarihi: 13.09.2017)
- <http://www.artnet.com/artists/alexandre-bida/oriental-en-turban> (Erişim Tarihi: 13.09.2017)
- <http://www.artnet.com/artists/alexandre-bida/past-auction-results> (Erişim Tarihi: 13.09.2017)
- <http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/dgkeysearchresult.cfm?num=0&word=Bida%2C%20Alexandre&s> (Erişim Tarihi: 13.09.2017)
- <https://digitalcollections.nypl.org/collections/souvenirs-degypte#/?tab=about> (Erişim Tarihi: 13.09.2017)
- <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e1-2618-a3d9-e040-e00a18064a99> Erişim Tarihi: : 13.09.2017